

Nádasi Levente¹

Az állami újraelosztás és a gazdasági növekedés hosszú távú összefüggései

Absztrakt

Jelen tanulmány célja, hogy intézményi, történeti, modellszerű és statisztikai megközelítésben tanulmányozza az állami újraelosztás mértékének változását, és azt, hogy egyes országokban az újraelosztás változása milyen hatással van a hosszú távú gazdasági növekedésre. Általánosan kijelenthető, hogy Európában az 1870-es évek óta napjainkig folyamatosan (trendjét tekintve) nő a kormányzati kiadások GDP-hez viszonyított aránya. Megvizsgálom, hogy milyen csatornákon keresztül hat az állam mérete a gazdasági növekedésre, illetve milyen egyéb tényezők befolyásolják a két változó hosszú távú kapcsolatának természetét. Hipotézisem szerint a fejlett államokban a magas állami újraelosztás hosszú távon már gátolja a gazdasági növekedést. Ezt igyekszem belátni 30 európai ország statisztikai elemzéséből is.

JEL kód: E66, H62, C10

Kulcsszavak: Állami újraelosztás, gazdasági növekedés, államadósság

Interdependence between government redistribution and economic growth in the long run

Abstract

The present paper aims to study changes in the degree of government redistribution on institutional, historical, statistical and model-like approach. I investigate the impact of changes in the redistribution on long-term economic growth in 30 European countries. It is generally stated that government spending/GDP ratio has been continuously increasing (in terms of trend) in Europe since the 1870s. I examine how the size of the states affects economic growth, and what other factors influence the long-run relationship between these two variables. My hypothesis is that in developed countries with high government redistribution has been an impediment to economic growth in the long run. Finally I illustrate this hypothesis with a statistical analysis of 30 European countries.

JEL code: E66, H62, C10

Key words: government redistribution, economic growth, public debt

¹ Egyetemi Tanársegéd, Debreceni Egyetemi Közgazdaság és Gazdaságtudományi Kar, Debrecen
Assistant Lecturer, University of Debrecen Faculty of Economics and Business Administration, Debrecen,
Hungary

Bevezetés

A közgazdaságtanban az egyik legkutatottabb és egyben legfontosabb kérdés, hogy az államnak mi a szerepe a gazdaságban. Mely területeken kell feltétlenül feladatokat ellátnia, és mely területeken kell visszavonulnia és teret adni a piacnak.² E bonyolult kérdéskörön belül további sarkalatos pont, hogy az állam a megtermelt jövedelem mekkora hányadát ossza újra.

Állami újraelosztás alatt tehát azt értjük, hogy egy országon belül megtermelt jövedelem mekkora részét vonja el a kormányzat, illetve mekkora részét költi el. Az állami újraelosztás tehát a legtágabb értelemben vett kormányzati kiadások GDP-hez viszonyított arányát, vagy a kormányzat összes bevételének arányát is jelentheti. Mindkét változót előszeretettel használják ökonometriai elemzésekben. Ez a két arány egy adott évben nem feltétlenül egyezik meg, hiszen a kormányzat többet is költhet, mint amekkora bevétele volt (deficit), de kevesebbet is (szufficit).

Pontosítva tehát, állami újraelosztás alatt itt az előbbi, azaz a kormányzati kiadások GDP-hez viszonyított arányát³ fogjuk érteni. Az állami újraelosztás egyes komponensei pozitívan hatnak a növekedésre, mint például az infrastruktúra fejlesztése és a kormányzati beruházások, ellenben a kormányzati fogyasztás és a transzferek általában negatívan (*Romero-Avila – Strauch 2008*). Így, mivel az összes kiadás gazdasági növekedésre gyakorolt hatása nagyon nehezen ítélni meg, ezért megjegyezzük, hogy számos empirikus elemzés létezik, melyekben dezaggregálták ezt a mutatót (*Carlsson – Lundström 2002*). A szerzők többsége az állam méretének valamely komponense és a gazdasági növekedés között negatív kapcsolatot talált.⁴

Gwartney et al. (2004), a gazdasági szabadság index kidolgozói, öt fő összetevőre bontották a gazdasági szabadságot, melyek közül egy a kormányzat mérete. Az állam méretét pedig további négy fontos tényezőre bontják. Az állam mérete és az állami újraelosztás nem áll nagyon távol egymástól, hiszen az állam mérete a gazdasági szabadság indexben a következő részekből áll:

1. Kormányzati fogyasztás összes fogyasztáshoz viszonyított aránya

² Vagy ahogyan Adam Smith (1776) fogalmazta meg először, a láthatatlan kéznek.

³ A „G” változó általában csak a kormányzat termékekre és szolgáltatásokra költött kiadásait szokta tartalmazni, ebben az esetben a transzfereket és a kormányzat minden egyéb kiadását beleértjük, hiszen ezek is részei az újraelosztásnak.

⁴ Lásd még: (Cameron 1982, Marlow 1986, Saunders 1988, Romero-Avila – Strauch 2008).

2. Transzferek és támogatások teljes GDP-hez viszonyított aránya
3. Állami vállalatok és beruházások teljes GDP-hez viszonyított aránya
4. Legmagasabb jövedelmi és forgalmi adókulcs

Az 1-3. komponens a kiadásokkal, a 4. pedig a bevételekkel van szoros összefüggésben. Az állam mérete tehát fontos szerepet játszik egy összetett mutatószámokban, amelyet gazdasági szabadság indexnek⁵ nevezünk (Gwartney *et al.* 2004). A gazdasági szabadság index komponensei között az állam fiskális értelemben vett mérete mindössze csak egy tényező. Számos kutató kimutatta⁶ már, hogy a gazdasági szabadság és a gazdasági növekedés között pozitív összefüggés van, azaz minél szabadabb egy gazdaság, annál gyorsabban képes növekedni. Az állam mérete úgy hozható összefüggésbe a gazdasági szabadsággal, hogy minél nagyobb az állam mérete, annál kevésbé szabad a gazdaság, hiszen a nagy állami újraelosztás korlátozza a piac szabad működését. Feltételezem, hogy Európában a magas állami újraelosztás a gazdasági szabadság csorbításán keresztül korlátozza a gazdasági növekedés lehetőségét.

Az állami újraelosztás és a gazdasági növekedés között feltételezhetően nem egyszerű lineáris kapcsolat van. *Armey* (1995) szerint a kiadások aránya és a nemzeti jövedelem között egy fordított U-alakú görbe figyelhető meg. Ez azt jelenti, hogy alacsony újraelosztás esetén alacsony jövedelem figyelhető meg, valahol kell, hogy legyen egy optimum, ami mellett a legnagyobb a jövedelem, és a magas újraelosztás mellett megint alacsony a jövedelem. Ha ezen a ponton ok-okozati kapcsolatot is megengedünk, és azt feltételezzük, hogy az újraelosztás van hatással a jövedelemre és nem fordítva, akkor ebből az következik, hogy valahol van az újraelosztásnak egy optimális szintje, ami mellett a jövedelem (fejlettség) maximális.

Ez a két szélsőséges álláspont a két végletet jelenti, mint ahogyan *Armey* (1995) empirikus kutatásai is rámutatnak, a gazdasági fejlettség szempontjából optimális újraelosztás valahol a két szélsőség között van. Pozitív és normatív megközelítésből is jó okunk van azt gondolni, hogy a társadalom számára az optimális újraelosztás nem nulla vagy nagyon alacsony, és biztosan nem megfelelő a rendkívül magas szint sem.

Fontos megjegyezni, attól, hogy létezik optimum, még nem biztos, hogy ez az optimum meg fog valósulni (*Buchanan* 1980). Az államról nem feltételezhetjük, hogy egy jósa-

⁵ EFW: Economic Freedom Index, Fraser Institute (Gwartney, Lawson és Hall 2013).

⁶ Többek között (Czeglédi-Kapás 2009).

gos tervező, mindössze annyi igaz, hogy a gazdaságnak egy fontos, önálló stratégiával rendelkező szereplője. Erre mutat rá a következő intézményi-játékelméleti megközelítés.

Egy intézményi megközelítés: az állam kialakulása

McGuire és Olson (1996) az állam kialakulásáról szóló cikke alapján igyekszem rávilágítani egy fontos intézményi-játékelméleti megközelítésre, ami akár úgy is felfogható, mint az állami újraelosztás különböző csoportok stratégiáinak egyensúlyaként létrejövő szintje.

Kezdetben léteztek népcsoportok, amelyek főként mezőgazdasági termeléssel foglalkoztak. Voltak olyan csoportosulások is, amelyek úgy érezték, hogy nem a termelésben van komparatív előnyük, hanem abban, hogy erőszakkal elvegyék a gazdálkodó népcsoportoktól a terményt. Azokat a népcsoportokat, amelyek abból éltek, hogy vándoroltak egyes területek között, az ott élő népcsoportokat leigázták és felélték az általuk felhalmozott vagyont, majd továbbálltak, az egyszerűség kedvéért „bolyongó banditáknak” nevezzük (*McGuire és Olson* 1996). A bolyongó banditák hamar felélték a gazdálkodó népek által felhalmozott terményt, és mivel maguk nem gazdálkodtak, gyorsan tovább kellett állniuk. Felismerték egy idő után, hogy amennyiben nem irtják ki a gazdálkodó törzseket, hanem csak megszállják, nem veszik el az összes terményt, akkor hosszabb távon is a területen maradhatnak. Ha mindent elvesznek a néptől, és ezt előre tudja is a nép, akkor nem áll érdekében termelni. Viszont ha nem az összes terményt, hanem annak csak egy meghatározott részét tulajdonítják el szabályos időközönként, akkor a népnek a bizonytalanságot megszüntetve hosszú távon is érdekében állhat kiszolgálni a megszálló hatalmat. Főként akkor, ha ez a megszálló hatalom, a „stacionárius bandita” (*McGuire és Olson* 1996), megvédi a népet más bolyongó banditáktól. Így az elvett jövedelem úgy is értelmezhető, mint a védelmi szolgáltatásért fizetett ellenérték. A stacionárius banditák rájöttek arra is, hogy mindkét fél számára kedvezőbb, ha a termény elvétele előre meghatározott szabályok szerint történik, mivel csökkenti a bizonytalanságot. Az is világossá vált, hogy amennyiben a stacionárius bandita érdekében áll biztosítani és fejleszteni az infrastruktúrát, ezzel hatékonyabbá válhat a termelés. Továbbá, egészségügyi és oktatási szolgáltatásokat is nyújthat annak érdekében, hogy a népcsoport tagjai termelékenyebben, magasabb hozzáadott értékkel, jobb technológiával tudjanak dolgozni.

Kiindulópont: az állam szerepe, funkciói

A fenti történet jól szemlélteti, hogy hogyan alakult ki a mai modern állam újraelosztási funkciója. A „stacionárius bandita”, vagyis az állam azokat a funkciókat igyekezett betölteni, amelyeket a gazdasági szereplők szabad cseréje, azaz a piac nem volt képes hatékonyan biztosítani. *Musgrave* (1959) szerint az államnak a fő funkciói az allokációs, az újraelosztási, valamint a stabilizációs funkciók. Ezek közül az állam újraelosztási funkciójára fogok koncentrálni. Ha sorra vesszük azokat a területeket, melyekről azt gondoljuk, hogy a mai modern államnak feladatai vannak,⁷ akkor azokat a feladatokat tudjuk felsorolni, amiket piaci alapon a szereplők nem képesek vagy nem hajlandók hatékonyan megoldani. Kétségtelen, hogy az állam újraelosztási szerepe a gazdaságban folyamatosan változik, hiszen a piaci környezet és a technológia is változik.

Már *Adam Smith* (1776), a láthatatlan kéz koncepciójának kidolgozója is amellett érvelt, hogy valamekkora állami újraelosztásra szükség van, hiszen biztosítani kell a szabad piac működésének feltételeit, a jogrendet, a szerződések kikényszeríthetőségét. Ezt az arányt *Smith* hozzávetőlegesen 5 százalékos körüli szintre becsülte.

Keynes (1926) kifejtette könyvében, hogy a laissez faire már a múlté, azt vallotta, hogy a piac képtelen önmagától hatékony allokációt létrehozni, nagy állami szerepvállalásra és újraelosztásra van szükség.

Az állam szerepéről való gondolkodás mindig is megosztotta és ma is erősen megosztja a közgazdászokat. A XX. században is komoly viták folynak a tekintetben, hogy az államnak vagy a piacnak kell döntő szerepet játszania a gazdaságban. A keynesiánus közgazdászok elsősorban a piaci kudarcokat hangsúlyozzák, míg a közösségi választások elmélete a kormányzati kudarcokra hívja fel a figyelmet (*Buchanan* 1980). Az állami újraelosztás hatása nagyban függ a kormányzati kiadások, valamint az adóbevételek szerkezetétől.

Az újraelosztás és a növekedés egymásra hatásának csatornái

Bergh és Henkerson (2011) arra a következtetésre jutnak a szakirodalom áttekintése alapján, hogy a szegény országokban a gazdasági növekedés és az újraelosztás között „még”

⁷ Ezen feladatok közé szokták sorolni a törvényes rend, azaz a játékszabályok kialakítását, közjavak nyújtását, az információs aszimmetria és a negatív externáliák csökkentését, esetleg jóléti rendszerek biztosítását.

egy pozitív kapcsolat figyelhető meg, míg a gazdagabb országokban „már” negatív. Ez a megállapítás összecseng azzal, hogy a kormányzati kiadások és a gazdasági növekedés között egy fordított U alakú kapcsolat van (Armey 1995).

Az újraelosztásnak alapvetően kétféle hatása van a növekedésre. A produktív kormányzati beruházás, infrastruktúra megteremtése, amely hatékonyabbá teszi a termelést, pozitívan hat a növekedésre. Azonban a kormányzati kiadásokhoz szükséges forrást elsősorban adóból és más adójellegű közterhekből kénytelen finanszírozni az állam, amely viszont negatívan hat a növekedésre.

Ha felbontjuk a kormányzati kiadásokat két csoportra, akkor azt találjuk, hogy a produktív kormányzati beruházások nagyban javítják a növekedési lehetőségeket, míg a transzferek nem (Bergh és Henkerson 2011).

A növekedésnek egyik legfontosabb forrása a tőkefelhalmozás (Solow 1956). A fejlett országokban már megvalósult a tőkefelhalmozásnak az a szintje, ami egy fejlett gazdaság működtetéséhez szükséges, viszont a szegényebb országokban állami beruházások révén gyorsan bővíthet a tőkeállomány, amely nagyobb gazdasági növekedéshez vezet (Solow 1956). A fejlett államokban a több beruházás már csak a nagyobb korrupcióhoz és a járadékvadászathoz képes hozzájárulni, a növekedést csak gátolja (Buchanan 1980).

A kormányzat beruházásokkal elősegítheti a technológiai fejlődést, de ennek megvan az a veszélye, hogy magánberuházásokat szorít ki. Az állam szerepének határaitra vonatkozó újabb izgalmas kérdés, hogy a technológiai fejlődés elősegítése és finanszírozása az állam vagy a magánszféra feladata.

Az újraelosztás optimális nagysága

Tanzi (2005) szerint az állami újraelosztás optimális nagysága 30 százalék. Véleményem szerint nem létezik egyértelműen ilyen optimum minden gazdaságra, vagy attól függ, hogy az adott ország milyen fejlettségi szinten van, de ez a szint az idő múlásával változhat. Sapir (2006) szerint a megfelelő szint a kultúrától és a jövedelemegyenlőtlenségektől is függ. Utóbbi esetében a függőség kölcsönös, hiszen a jövedelemegyenlőtlenség is függ az újraelosztás mértékétől.

A szegényebb országokban, ahol alacsony a tőke szintje, nincs meg a megfelelő infrastruktúra, ott az állami beruházások nagyban hozzájárulhatnak a gazdasági növekedéshez. Azonban a kormányzati kiadások forrása a beszedett adó, ami visszafogja a termelést és a kereskedelmet. A forgalmi típusú adók gátolják a cserét, hiszen a tranzakciók egy része, ami adó nélkül létrejött volna, adóval együtt nem jön létre. A jövedelmi típusú adók pedig a munkamennyiséget csökkentik, hiszen az adó ebben az esetben is éket ver a kereslet és a kínálat közé. A kormányzati beruházásokat, közjavakat persze nemcsak adóból lehet finanszírozni, hanem hitelfelvétellel is. Ez viszont deficitet, majd államadósságot eredményez, amit vissza kell fizetni vagy kinövekedni. Az adósságot csak jövőbeli adókiutással lehet fedezni, ami ugyancsak visszafogja a növekedést. Ahhoz, hogy valamilyen optimumot találjunk, ezt a kérdést hosszú távon érdemes vizsgálni.

Újraelosztás Európában

Az 1870-es években még sokkal alacsonyabb volt az állami újraelosztás mértéke. *Tanzi* (2005) szerint átlagosan 8 százalék körül lehetett. Akkoriban az 5-6 százalékos szintet mérsékeltek, a 8-10 százalékos szintet normálisnak, míg a 12 százalékosat növekedést visszafogónak gondolták (*Leroy-Beaulieu* 1888). Akkoriban nem volt jellemző a deficit, az országok kiegyensúlyozott államháztartást tartottak fenn. Poroszországban Bismarck kancellár alatt vezettek be kiterjedtebb jóléti rendszereket, melyek nagyobb újraelosztással jártak (*Benczes – Kutasi* 2010). Az 1880-as évek után Németországban nagy gazdasági fejlődés indult, melyet sokan a jóléti rendszer bevezetésének tulajdonítottak. Ezt követően több európai ország is átvette valamilyen formában a jóléti rendszereket, melyek értelemszerűen nagyobb jövedelemcentralizációval jártak.

Wagner (1883) megfigyelése szerint a fejlettebb országokra nagyobb újraelosztás volt jellemző a XIX. század második felében. Tehát a fejlettség és az újraelosztás között erős pozitív korreláció figyelhető meg. Ezt az összefüggést *Wagner-törvénynek* nevezzük. Ebből nem következtethetünk ok-okozati kapcsolatra, mégis a XX. században a keynesiánusok számára fontos ideológiai alapot jelentett a kormányzati kiadások növeléséhez. A keynesi gazdaságpolitika szerint a kormányzati vásárlások növelése növeli a nemzeti jövedelmet, ráadásul még egy multiplikátor-hatás is érvényesül. A neoklasszikus szintézis szerint ez a hatás csak rövid távon érvényesül, hosszú távon a jövedelem visszatér a potenciális szintjére.

Kijelenthetjük, hogy 2010-ig Európában az újraelosztás tendenciózusan növekedett (Tanzi 2005). A kormányzati kiadások növelték a jövedelmet, azonban a magas adók visszavetették a gazdasági növekedést. A XX. század második felétől már nem jellemző a kiegyensúlyozott államháztartás, az európai országokat tekintve az 1990-es évek óta ritka kivételnek számított a szufficit. Az évente felhalmozódó államháztartási hiány azonban hosszú távon magas államadósságokhoz vezetett. A növekvő adósság nem fenntartható, mivel az adósnak kamatot is kell fizetni az adósság után, és a növekvő adósság növekvő kockázati prémiummal jár, így már sokszor a pozitív elsődleges egyenleg sem elegendő egy fenntartható adósságpálya eléréséhez.

Tanzi (2005) szerint a 30 százalékos optimális szint nem kőbe vésett szám, de véleménye szerint egyetlen államnak sincs szüksége arra, hogy GDP-arányosan ennél többen költsön közjavakra és transferekre. Ez a szint függ azonban az intézményi környezettől és a preferenciáktól is. Az eladósodás növekedésének megállítása érdekében vissza kell fogni a kormányzati kiadásokat, kormányzati megoldások helyett piaci megoldásokat kell keresni. Ma a nemzetgazdaságok legfőbb kihívása, hogy helyesen felismerjék az állam XXI. századi szerepét, ami persze a XIX. és a XX. századi szerephez képest is gyökeresen megváltozott. Az azonban még mindig igaz, hogy az államnak alapvetően az a fő feladata, hogy a piacot úgy szabályozza, hogy az képes legyen hatékonyan és átláthatóan működni, valamint biztosítsa azokat a közjavakat, amelyeket a piac magától nem hozna létre, ehhez azonban szüksége van forrásokra.

A XX. század végére Európában az állam mérete alapján négy fő csoport alakult ki. A kontinentális, ebbe tartozik Németország, Franciaország, Ausztria és Belgium. A déli államokhoz Olaszország, Görögország, Spanyolország és Portugália. A skandináv csoport tagjai Svédország, Dánia, Finnország és Norvégia. A liberálisokhoz tartozik az Egyesült Királyság és Írország. Az újraelosztás különböző mértékű az egyes csoportokban, és eltérő tendenciát mutatott alakulásuk a XX. század második felében. A kontinentális országokban a legmagasabb jelenleg, bár a 90-es években még a skandinávoknál volt nagyobb. A liberális országokban a legalacsonyabb, bár 2000-től itt is erőteljes növekedés indult meg (Muraközy 2012:78).

Tendenciák és adatok

Elsőként egy korrelációs elemzést végeztem el, mellyel feltérképeztem a főbb változók közötti kapcsolat irányát és erősségét. A statisztikai elemzéshez szükség volt összeállítani egy panel adatbázist, melyből az átlagok kiszámításával nyertem egy keresztmetszeti adat-

sort.⁸ Ezt követően egy regressziós elemzést⁹ hajtottam végre, mellyel igyekeztem tesztelni az elméleti részben tárgyalt hipotéziseket, nevezetesen, hogy az állami újraelosztás és a gazdasági növekedés között egy U alakú kapcsolat van, de az európai országok már a csökkenő száron vannak, tehát negatív kapcsolatot feltételezek.

Az EUROSTAT (2013) adatbázist felhasználva vizsgáltam 30 európai országot az 1995 és 2012 közötti időszakban. A vizsgált országok közül 27 jelenleg EU-tag. Horvátország nem szerepel az adatbázisban, mert a 90-es évekből sok adat nem volt elérhető vagy megbízható. További 3 ország szerepel az elemzésben, melyek nem EU-tagok: Norvégia, Svájc és Izland. A következő változókat vizsgáltam az elemzés során: Kormányzati kiadások GDP-hez viszonyított aránya, adóbevételek GDP-hez viszonyított aránya, a költségvetés egyenlegének GDP-hez viszonyított aránya, a reál GDP százalékos növekedése,¹⁰ valamint az államadósság GDP-hez viszonyított aránya.

Az adatokat elsőként panelstruktúrába rendeztem, majd e változók esetében 18 éves átlagokat, valamint átlagos növekedési ütemeket számoltam. Az így kapott adatokat a mellékletben található **1. és 2. Táblázat** foglalja össze.

Erre a műveletre azért volt szükség, mert a kormányzati kiadások GDP-hez viszonyított arányára vonatkozó adatok, melyekkel az állami újraelosztást közelítem, nagyon heterogének. Így minden országhoz pontosan egy szám tartozik, amely az átlagos jövedelem-újraelosztást mutatja. Például Svédországban a 90-es években 70 százalékhoz is közel járt ez a mutató, ma azonban alig van 50 százalék felett, átlagosan 55,6 százalék. A növekedési ütemek között is vannak nagyon kiugró adatok, azonban az átlagos növekedési ütem többet elárul az adott ország növekedési teljesítményéről. Elképzelhető olyan helyzet is, hogy a nagy növekedési ütemet az adott ország külföldi hitelből, azaz deficitből finanszírozza. Ezt a hatást megpróbálom elemezni, és lehetőség szerint kiszűrni.

Mivel az újraelosztásnak nemcsak a növekedéssel, hanem a fejlettséggel való összefüggéseit is szeretném vizsgálni, ezért minden országnál vettem a kezdeti egy főre jutó reál GDP volumenindexét. Kiszámoltam a hét változó közötti összes lehetséges kétváltozós korrelációs együtthatót. Ha megnézzük a főbb korrelációs együtthatókat, akkor azt látjuk, hogy a gazdasági fejlettség az átlagos kiadási rátával nem mutat szignifikáns kapcsolatot, viszont az

⁸ Az első elemzéshez excel valamint SPSS programcsomagokat használtam.

⁹ A második elemzéshez a GRETL programcsomagot használtam.

¹⁰Röviden: gazdasági növekedés.

átlagos adórátával igen. Ez utóbbi szerint a jövedelem-centralizáció és a gazdasági fejlettség között egy közepesen erős, szignifikáns, pozitív kapcsolat van, ami arra enged következtetni, hogy Európán belül is a gazdagabb országok magasabb adókat vetnek ki. Megtehetik, mert gazdagabbak, vagy azért lettek gazdagabbak, mert több adót vetnek ki? A korrelációból nem következtethetünk kauzalitási irányra, mégis azt feltételezzük, hogy a gazdagabb országokban a gazdagság okozza a nagyobb újraelosztást és nem fordítva. Ez az eredmény a Wagner-törvényt támasztja alá.

Újabb érdekes eredmény, hogy ha az újraelosztás és a növekedés közötti kapcsolatot vizsgáljuk, akkor viszont akár a G_avg és a $real_gr$, akár a T_avg és a $real_gr$ között a közepesnél egy kicsit ugyan gyengébb, de szignifikánsan negatív kapcsolatot találunk. A kauzalitás iránya természetesen továbbra sem derül ki, de arra következtethetünk, hogy a nagyobb elosztás a gazdasági szabadság csökkenése miatt csökkenti a növekedési lehetőségeket.

Az 1995. évi államadósság és a gazdasági növekedés ($debt1995$ és $real_gr$) között közepes erősségű negatív korreláció figyelhető meg. Ez az összefüggés két irányból is megközelíthető. Ha azt feltételezzük, hogy az államadósság okozza a lassabb növekedést, azt támasztja alá, hogy az eladósodott országokban lelassul a növekedés, mivel az adósság kamatterheinek fizetése megterheli a központi költségvetést, ami a gazdasági növekedés elől veszi el a forrásokat. Ha fordított okságot feltételezünk, vagyis azt, hogy a lassabb gazdasági növekedésű országok jobban eladósodnak, abból is az következik, hogy az állami kiadásoknak magas az aránya. Ha nem adóbevételből, hanem hitelfelvétellel vagy kötvénykibocsátással finanszírozzák, a magas kamatkiadások beépülnek a költségvetésbe, melyek változatlan fiskális politika mellett újabb hiányt és magasabb államadósságot okoznak. Így tehát könnyen létrejöhet egy olyan öngerjesztő folyamat, mint Görögországban. Ott az 1995-től 2012-ig az átlagos költségvetési hiány 7,2 százalék volt, melynek nagy részét a magas államadósság után fizetett kamattal tették ki. A nagy hiány az utolsó néhány évben lelassította a növekedést, a magas adósság miatt sérülékenyebbé vált az ország, ez megjelent a görög állampapírok kockázati felárában is. Véleményem szerint a skandináv országok fiskális fegyelem szempontjából követendő példaként szolgálnak egész Európa számára. Finnország és Svédország 18 éves átlagban kiegyensúlyozott költségvetést tartottak fenn, de Luxemburg, Észtország és Dánia is a fegyelmezett országok közé sorolható. Az átlagos költségvetési egyenleg nem negatív ezekben az országokban, gyakori a szufficit is, ennek ellenére a növekedési ráta magasabb, mint átlagosan a többi európai országban, annak ellenére, hogy tudjuk, hogy a gazdagabb országok lassabban növekednek. Kiemelkedően jól teljesít költségvetési szempontból Norvégia, ahol a

11,2 százalék az átlagos szufficit, mégis magas növekedést volt képes elérni annak ellenére, hogy magas szintről is indult.

A költségvetési egyenleg és a 2012.évi GDP között erős pozitív szignifikáns kapcsolat van. Mivel itt sem ismerjük a kauzalitás irányát, két eset lehetséges. A gazdagabb országok azért gazdagabbak, mert fiskális értelemben fegyelmezettebbek, vagy mivel gazdagabbak, jobban oda tudnak figyelni a fiskális fegyelemre. Mindkét eset azt támasztja alá, hogy a kiegyensúlyozott költségvetés hosszú távon kiemelkedő jelentőségű, mert az eladósodás rontja a növekedési lehetőségeket az előző fejezetekben bemutatott módon. A korrelációs együtthatókból az is kiderül, hogy a gazdagabb országokban nem azért jobb az egyenleg, mert kisebb a kiadás, hanem azért, mert több adót szednek be.

Mivel a korrelációs mátrix nem alkalmas a változók közötti ok-okozati kapcsolatok feltárására és a kapcsolatot leíró függvény paramétereinek becslésére, ezért regressziós vizsgálatot is végeztem. Igaz, ok-okozati kapcsolatot ezzel a módszerrel sem lehet kimutatni, azonban a változókat nemcsak páronként tudjuk összehasonlítani, mivel egy eredményváltozót több magyarázó változóval is lehet magyarázni. Az Eurostat (2013) alapján készítettem egy újabb adatbázist, amelyet csak a regressziós becsléshez alkalmaztam. A változók megnevezése a mellékletben található.

A reál GDP adatok közelítéseként a GDP volumenindexeit használtam, ahol a 2005-os évet tekintetem 100 százaléknak. Az 1995-ös és a 2012-es reál GDP-ből számoltam egy átlagos növekedési ütemet olyan módon, hogy a 2012-es és az 1995-ös adatok hányadosát vettem, melyből 17. gyököt vontam, kivontam belőle egyet, majd megszoroztam 100-zal. Így a növekedési adatokat százalékpontban kaptam meg. A kormányzati vásárlások, az adóbevételek, valamint az államadósság GDP-hez viszonyított arányának növekedési üteménél szintén ezt a módszert alkalmaztam.

Minden esetben az átlagos növekedési ütemet vettem függő változónak. Barro (2005) állítása szerint a világ országaira nem jellemző az abszolút konvergencia, ami pedig a Solow-modellből következne (Solow 1956). Ez azt jelenti, hogy elméletileg a szegényebb országoknak nagyobb ütemben kellene növekedni, mint a gazdag országoknak, mivel minden ország ugyanazon jövedelemszinthez konvergál. Így számszerűen azt kellene tapasztalnunk, hogy egy bizonyos időszakban a kezdeti reáljövedelem és a növekedési ütem negatív kapcsolatban van egymással. Barro (2005) állítása szerint azonban kisebb homogén csoportokra teljesülhet

az abszolút konvergencia. Ennek ellenőrzését magam is elvégeztem, és azt 99 százalékos megbízhatósági szinten is igaz Európára az abszolút konvergencia .

Egy másik fontos állítás Armeij (1995) tollából származik, miszerint a kormányzati kiadások és a növekedés között egy U alakú kapcsolat van. Ez azt jelenti, hogy egy bizonyos szintig a kormányzati kiadások szintje képes pozitívan hatni a növekedésre, egy szint után azonban negatív hatása van. Európára azt feltételeztem, hogy az U-alakú görbe csökkenő szakasza lesz a jellemző, hiszen minden európai országban magasnak számít az újraelosztás nagysága a világ többi országához képest. Elemzésem ezt a feltételezést is igazolta, hiszen a kiadások növekedése és a GDP növekedése között egy szignifikáns negatív kapcsolatot találtam.

Végül egy regresszió segítségével megmutattam, hogy a fiskális fegyelem pozitív hatással van a hosszú távú növekedésre. Azt teszteltem, hogy az időszak kezdetén az államadóság milyen kapcsolatban van a növekedéssel. Szignifikáns negatív összefüggést találtam.

Konklúzió

A XXI. században az állam szerepe sok tekintetben megváltozott. Az 1800-as években az állami újraelosztás általános növekedése még Európában is pozitív hatással volt a gazdasági növekedésre, ezért a gazdagabb országok folyamatosan növelték a kiadásaik GDP-hez viszonyított arányát. Mikor azonban állami beruházások révén már kiépült egy fejlett infrastruktúra, létrejöttek bölcsőtől síríg kísérő jóléti rendszerek, az újraelosztás a piaci koordináció rovására túllendült az optimumon, és nem szolgálta a hosszú távú gazdasági növekedést. További súlyos probléma Európában, hogy a nagy állami kiadásokat nem adóból finanszírozták, hanem hitelfelvétellel, ami egyes európai országokban mostanra hatalmas eladósodáshoz vezetett.

Az empirikus elemzésből kiderül, hogy a fejlettség és az újraelosztás között pozitív kapcsolat van, ami alátámasztja a Wagner-törvényt, miszerint a gazdagabb országokban nagyobb a jóléti rendszerek iránti kereslet. Az empirikus elemzés szerint, az átlagos kiadási szint és az átlagos növekedés között, ugyanúgy, mint az átlagos bevétel és a növekedés között szignifikáns negatív kapcsolat van, amiből arra lehet következtetni, hogy a túl magas újraelosztású országokban már lassabb a növekedés. Ezt támasztja alá a regressziós becslés is.

A növekedés attól is lehet lassabb a gazdagabb európai országokban, hogy magasabb szintről indultak, ez kiolvasható az adatokból is. Azonban megfigyelhető, hogy a növekedés és az államadósság között egy szintén negatív szignifikáns kapcsolat van, ami arra utalhat, hogy az eladósodottabb országokban lelassul a növekedés. A regressziós becslés is egyértelműen alátámasztja az abszolút konvergenciát a vizsgált időszakban.

Az adatokból azt látjuk, hogy azok az országok, ahol hitelből finanszírozták a kiadásokat, kezdetben gyorsabban növekedtek, azonban adósságállományuk nőtt, ami egyre magasabb kamatterhekkel jár. A regressziós elemzésből az a következtetés vonható le, hogy a periódus kezdetén fennálló magas államadósság gátja a növekedésnek. Összességében az látszik, hogy a fiskális értelemben fegyelmezettebb országok átlagosan gyorsabban növekedtek a vizsgált időszakban. Ebből következően azt a predikciót lehet megfogalmazni, hogy az eladósodó (fegyelmezetlen) országok lassabban fognak növekedni a jövőben.

Hivatkozások

Armey, D. (1995): *The Freedom Revolution*. Washington, DC: Regnery Publishing.

Barro, R. J. (2005): A gazdasági növekedést meghatározó tényezők. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Benczes István – Kutasi Gábor (2010): *Költségvetési pénzügyek*. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Bergh, A. – Henrekson, M. (2011). Government size and growth: a survey and interpretation of the evidence. *Journal of Economic Surveys*, 25(5), 872–897.

Buchanan, J. M. (1980): Rent-Seeking and Profit-Seeking. In James M. Buchanan and Gordon Tullock, eds., *Toward a Theory of the Rent-Seeking Society*. College Station, TX: Texas A&M University Press.

Cameron, David (1982): On the Limits of the Public Economy. *Annals of the Academy of Political and Social Science* 459 (1): 46–62.

Carlsson, F. – Lundström, S. (2002): “Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects”, *Public Choice*, 112:3-4, 335-44.

Czeglédi Pál – Kapás Judit (2009): *Economic Freedom and Development – A Perspective of the Austrian Economics*. 2009. Budapest: Akadémiai Kiadó. ISBN 978 963 05 8677 1

EUROSTAT (2013):

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00023&plugin=1>
Letöltés dátuma: 2013. 09.20.

EUROSTAT (2013):

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00127&plugin=1>
Letöltés dátuma: 2013. 09.20.

EUROSTAT (2013):

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00023&plugin=1>

Letöltés dátuma: 2013. 09.20.

Gwartney, J. – Lawson, R. – Samida, D. (2000): *Economic Freedom of the World: 2000 Annual Report*, The Fraser Institute, Vancouver. Data retrieved from <http://www.freetheworld.com>.

Gwartney, J. – Holcombe R. – Lawson R. (2004): *Economic Freedom, Institutional Quality, and Cross-Country Differences in Income and Growth*. *Cato Journal*, 24 (3): 205–233.

Gwartney, J. – Lawson, R. – Hall, J. C. (2013): *Economic Freedom of the World: 2013 Annual Report*. Fraser Institute. www.freetheworld.com Letöltés dátuma: 2014. 01.10.

Keynes, J. M. (1926): *The End of Laissez-Faire*. London, Hogarth.

Leroy-Beaulieu, P. (1888): *Traité de la Science des Finances*. Paris: Guillaumin.

Marlow, Michael L. (1986): *Private Sector Shrinkage and the Growth of Industrialized Economies*. *Public Choice* 49 (2):143–154.

McGuire, M. C. – Olson, M. (1996): *The Economics of Autocracy and the Majority Rule: The Invisible Hand and the Use of Force*. *Journal of Economic Literature*, 34 1: 72-96.

Muraközy László (2010): *Válságok állama – államok válsága*. *Közgazdasági Szemle* 2010. 9, 779–797.

Muraközy László (2012): *Államok kora. Az európai modell*. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Musgrave, R. (1959): *The Theory of Public Finance*. McGraw Hill, New York.

Sapir, A (2006): *Globalization and the Reform of European Social Models*. *Journal of Common Market Studies*. 44, 2:369-390.

Saunders, Peter (1986): *What Can We Learn from International Comparisons of Public Sector Size and Economic Performance?* *European Sociological Review*2 (1): 52–60.

Smith, A. ([1776] 1937) *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. New York: Random House, Modern Library.

Solow, R. (1956): *A Contribution to the Theory of Economic Growth*, *Quarterly Journal of Economics* 70, 65-94.

Romero-Avila, D. – Strauch R. (2008): *Public Finances and Long-Term Growth in Europe: Evidence from a Panel Data Analysis*. *European Journal of Political Economy* 24 (1): 172–191.

Tanzi, V. (2005): *The Economic Role of the State in the 21st Century*, *Cato Journal of Economics*, 25, 3: 617-638.

Wagner (1883): *Finanzwissenschaft*. Leipzig.

Mellékletek

Változók megnevezése:

G_1995: Kormányzati kiadások GDP-hez viszonyított aránya 1995-ben

G_2012: Kormányzati kiadások GDP-hez viszonyított aránya 2012-ben

G_gro: Kormányzati kiadások GDP-hez viszonyított arányának növekedési üteme (1995-2012)

G_avg: Kormányzati kiadások GDP-hez viszonyított arányának átlaga (1995-2012)

T_1995: Kormányzati adóbevételek GDP-hez viszonyított aránya 1995-ben

T_2012: Kormányzati adóbevételek GDP-hez viszonyított aránya 2012-ben

T_gro: Kormányzati adóbevételek GDP-hez viszonyított arányának növekedési üteme (1995-2012)

T_avg: Kormányzati kiadások GDP-hez viszonyított arányának átlaga (1995-2012)

debt_1995: Államadósság GDP-hez viszonyított aránya 1995-ben

debt_gro: Államadósság GDP-hez viszonyított arányának növekedése (1995-2012)

GDP_1995: 1995. évi GDP volumenindexe (reál-GDP)

GDP_2012: 2012. évi GDP volumenindexe (reál-GDP)

real_gr: GDP volumenindexének átlagos növekedése (1995-2012)

1.Táblázat: Az állami újraelosztás mérőszámai 18 éves átlagok alapján: 1995-2012.

Országok	G_1995	G_2012	G_gro	G_avg	T_1995	T_2012	T_gro	T_avg
Ausztria	56,30	51,70	-0,50	52,00	50,40	48,70	-0,20	49,50
Belgium	52,10	54,90	0,31	51,00	47,60	50,80	0,38	49,10
Bulgária	45,60	35,70	-1,43	39,20	37,60	34,90	-0,44	38,00
Ciprus	33,40	46,30	1,94	40,80	32,50	40,00	1,23	37,40
Csehország	53,00	44,60	-1,01	43,90	40,20	40,10	-0,02	39,40
Dánia	59,30	59,40	0,01	55,50	56,40	55,50	-0,10	55,90
Egyesült Királyság	43,40	47,90	0,58	43,20	37,50	42,20	0,70	40,00
Észtország	41,30	40,50	-0,12	37,70	42,40	40,20	-0,31	38,00
Finnország	61,50	56,50	-0,50	52,70	55,40	53,70	-0,18	53,80
Franciaország	54,40	56,60	0,23	53,90	48,90	51,70	0,33	50,10
Görögország	51,30	54,80	0,39	48,80	36,70	44,70	1,17	40,10
Hollandia	56,40	50,50	-0,65	47,80	47,20	46,40	-0,10	45,70
Írország	41,00	42,00	0,14	39,00	38,80	34,60	-0,67	35,90
Izland	42,70	46,50	0,50	44,90	39,80	43,10	0,47	43,00
Lengyelország	47,70	42,30	-0,70	44,30	43,30	38,40	-0,70	39,70
Lettország	38,40	36,50	-0,30	37,90	36,90	35,20	-0,28	35,60
Litvánia	34,40	36,10	0,28	37,60	32,90	32,90	0,00	34,10
Luxemburg	39,70	43,00	0,47	40,60	42,10	42,10	0,00	42,40
Magyarország	55,80	48,60	-0,81	50,30	47,10	46,50	-0,08	45,00
Málta	38,50	43,60	0,73	42,10	34,80	40,50	0,90	36,90
Németország	54,90	45,00	-1,16	47,30	45,40	45,20	-0,03	44,70
Norvégia	50,90	43,40	-0,93	45,00	54,20	57,00	0,30	56,20
Olaszország	52,20	50,60	-0,18	49,10	44,80	47,70	0,37	45,40
Portugália	41,90	47,50	0,74	44,80	36,50	41,00	0,69	39,80
Románia	34,10	36,40	0,38	36,50	32,10	33,50	0,25	32,80
Spanyolország	44,40	47,00	0,34	41,50	37,20	36,40	-0,13	38,00
Svájc	34,80	34,80	0,00	34,70	33,00	na	na	34,00
Svédország	64,90	51,90	-1,31	55,60	57,60	51,30	-0,68	55,60
Szlovákia	48,60	37,40	-1,53	42,50	45,20	33,10	-1,82	37,00
Szlovénia	52,30	49,00	-0,38	46,70	44,00	45,00	0,13	43,40

Saját számítás és saját szerkesztés (Eurostat 2013) adatok alapján

2.Táblázat: Az államadósság, a reáljövedelem és a gazdasági növekedés mérőszámai 18 éves átlagok alapján: 1995-2012.

Országok	debt_1995	debt_gro	GDP_1995	GDP_2012	real_gr
Ausztria	68,20	0,43	81,50	108,10	1,68
Belgium	130,20	-1,56	82,90	102,20	1,24
Bulgária	10,10	3,62	69,50	123,60	3,44
Ciprus	51,80	3,01	80,40	94,40	0,95
Csehország	14,00	7,22	74,00	112,00	2,47
Dánia	72,60	-2,67	84,60	97,30	0,83
Egyesült Királyság	51,20	3,37	74,70	97,50	1,58
Észtország	8,20	1,23	47,60	114,50	5,30
Finnország	56,60	-0,39	71,30	102,90	2,18
Franciaország	55,50	2,90	85,60	101,30	1,00
Görögország	97,00	2,87	72,30	86,70	1,07
Hollandia	76,10	-0,39	81,10	103,90	1,47
Írország	80,10	2,28	55,80	93,10	3,06
Izland	50,10	1,58	70,70	96,70	1,86
Lengyelország	49,00	0,75	65,80	132,90	4,22
Lettország	15,10	6,01	46,40	117,60	5,62
Litvánia	11,50	7,72	50,10	128,80	5,71
Luxemburg	7,40	6,27	70,90	96,40	1,82
Magyarország	85,60	-0,46	68,90	100,40	2,24
Málta	34,20	4,48	93,10	110,40	1,01
Németország	55,60	2,30	89,40	111,90	1,33
Norvégia	na	na	79,40	99,70	1,35
Olaszország	120,90	0,29	89,30	93,20	0,25
Portugália	59,20	4,43	82,00	97,90	1,05
Románia	6,60	10,81	75,10	124,10	3,00
Spanyolország	63,30	1,69	76,70	96,50	1,36
Svájc	na	na	89,70	108,10	1,10
Svédország	72,80	-3,72	75,30	106,80	2,08
Szlovákia	22,10	5,17	66,90	131,30	4,05
Szlovénia	18,60	6,48	68,10	104,20	2,53

Saját számítás és saját szerkesztés (Eurostat 2013) adatok alapján

3.Táblázat: Páronkénti korrelációs együtthatók az 1. táblázat változóira¹¹

		G_avg	T_avg	SG_avg	real_gr	GDP1995	GDP_avg	debt1995
G_avg	Pearson Korreláció	1	0,869**	0,043	-0,491**	0,168	0,255	0,314
	Szign. szint (2 oldali)		0	0,822	0,006	0,375	0,174	0,091
	N	30	30	30	30	30	30	30
T_avg	Pearson Korreláció	0,869**	1	0,529**	-0,389*	0,498**	0,524**	-0,001
	Szign. szint (2 oldali)	0		0,003	0,034	0,005	0,003	0,995
	N	30	30	30	30	30	30	30
SG_avg	Pearson Korreláció	0,043	0,529**	1	0,043	0,724**	0,626**	-0,523**
	Szign. szint (2 oldali)	0,822	0,003		0,821	0	0	0,003
	N	30	30	30	30	30	30	30
real_gr	Pearson Korreláció	-0,491**	-0,389*	0,043	1	-0,199	-0,268	-0,424*
	Szign. szint (2 oldali)	0,006	0,034	0,821		0,292	0,152	0,02
	N	30	30	30	30	30	30	30
GDP1995	Pearson Korreláció	0,168	0,498**	0,724**	-0,199	1	0,976**	-0,167
	Szign. szint (2 oldali)	0,375	0,005	0	0,292		0	0,378
	N	30	30	30	30	30	30	30
GDP_avg	Pearson Korreláció	0,255	0,524**	0,626**	-0,268	0,976**	1	-0,015
	Szign. szint (2 oldali)	0,174	0,003	0	0,152	0		0,936
	N	30	30	30	30	30	30	30
debt1995	Pearson Korreláció	0,314	-0,001	-0,523**	-0,424*	-0,167	-0,015	1
	Szign. szint (2 oldali)	0,091	0,995	0,003	0,02	0,378	0,936	
	N	30	30	30	30	30	30	30

** Korreláció szignifikáns 0.01 szinten (2 oldali)

* Korreláció szignifikáns 0.05 szinten (2 oldali)

Saját számítás és saját szerkesztés (Eurostat 2013) adatok alapján, SPSS 21.0 programcsomag használatával

¹¹ A táblázat a Pearson féle korrelációs együtthatókat, azok szignifikanciaszintjét, valamint a mintaelemszámot tartalmazza

1. Modell, (n = 30)
Függő változó: real_gr

	<i>Együtthatók</i>	<i>Std. Hiba</i>	<i>t</i>	<i>p-érték</i>	
konstans	10,2713	0,766838	13,3944	<0,00001	***
GDP_1995	-0,108739	0,0102352	-10,6240	<0,00001	***

R-négyzet	0,801235	Korrigált R-négyzet	0,794136
F(1, 28)	112,8696	P-érték(F)	2,49e-11
Log-likelihood	-29,39810	Akaike	62,79620

2. Modell, (n = 30)
Függő változó: real_gr

	<i>Együtthatók</i>	<i>Std. Hiba</i>	<i>t</i>	<i>p-érték</i>	
konstans	10,0267	0,723819	13,8525	<0,00001	***
GDP_1995	-0,106117	0,00962282	-11,0276	<0,00001	***
G_gro	-0,341556	0,150635	-2,2674	0,03158	**

R-négyzet	0,833029	Korrigált R-négyzet	0,820661
F(2, 27)	67,35234	P-érték(F)	3,20e-11
Log-likelihood	-26,78353	Akaike	59,56706

3. Modell, (n = 30)
Függő változó: real_gr

	<i>Együtthatók</i>	<i>Std. Hiba</i>	<i>t</i>	<i>p-érték</i>	
konstans	9,95046	0,732328	13,5874	<0,00001	***
GDP_1995	-0,0967624	0,0108521	-8,9165	<0,00001	***
debt_1995	-0,0107222	0,00396774	-2,7023	0,01271	**

R-négyzet	0,858969	Korrigált R-négyzet	0,846705
F(2, 23)	70,04232	P-érték(F)	1,65e-10
Log-likelihood	-22,08621	Akaike	50,17241

Saját számítás és saját szerkesztés (Eurostat 2013) adatok alapján, gretl programcsomag használatával